

Yordam Kitap'ın da bir parçası olduğu Uluslararası Sol Yayıncılar Birliği (International Union of Left Publishers), Paris Komünü'nü, kanlı yenilgisinin 150. yıldönümünde 18 dilde yayımlanan bir kitapla selamlıyor.

Kitabın “Giriş”ini oluşturan Vijay Prashad imzalı “Ütopyaya Kapı Açmak”, Tings Chak imzalı “Parlayan Bir Çiçek” ve “Paris Komünü Sanatçılar Federasyonu'nun Manifestosu” Ezgi Kaya tarafından çevrildi.

Karl Marx'ın Nisan-Mayıs 1871'de kaleme aldığı “Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyinin Bildirisi”nin çevirisi Erkin Özalpe aittir.
(*Fransa'da İç Savaş*, Yordam Kitap, Ekim 2016)

V. İ. Lenin'in “1871 Paris Komünü Deneyimleri. Marx'ın Çözümlemesi” başlıklı değerlendirmesi *Devlet ve Devrim*'in III. Bölümüdür ve çevirisi Celal Üster ile Halim Spatar'a aittir.
(*Devlet ve Devrim*, Yordam Kitap, Ocak 2016)

Bertolt Brecht'in “Sonuç Bildirgesi” şiirinin çevirisi Yılmaz Onay'a aittir.
 (“Komün Günleri” oyunundan, *Bütün Oyunlar - 8*, Agora Kitaplığı, Ağustos 2014, s. 330-331)

Kapak resmi Jorge Luis Aguilar'a (Küba), arka kapak resmi ise Junaina Muhammed'e (Hindistan) ait olup her iki resim de bu kitap için yapılmıştır.

PARİS 150 KOMÜNÜ

Karl Marx | V. İ. Lenin | Bertolt Brecht

Giriş: Vijay Prashad

Çeviri:

Celal Üster-Halim Spatar, Erkin Özalp

Ezgi Kaya, Yılmaz Onay

Yordam Kitap: 400 • Paris Komünü 150 • Hazırlayan: Vijay Prashad
ISBN 978-605-172-430-0 • Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Çeviri: Celal Üster-Halim Spatar, Erkin Özalp, Ezgi Kaya, Yılmaz Onay
Birinci Basım: Mayıs 2021
© Yordam Kitap, 2021

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

İÇİNDEKİLER

- 17 ÜTOPYAYA KAPI AÇMAK
Vijay Prashad
- 27 PARLAYAN BİR ÇİÇEK
Tings Chak
- 31 FRANSA'DA İÇ SAVAŞ
Karl Marx
- 97 DEVLET VE DEVRİM, III. BÖLÜM
V. İ. Lenin
- 121 PARİS KOMÜNÜ SANATÇILAR FEDERASYONU'NUN MANİFESTOSU
- 127 SONUÇ BİLDİRGESİ
Bertolt Brecht

**BATALLA DE
IDEAS**

Batalla de Ideas (Arjantin)
www.batalladeideas.com.ar

Bharathi Puthakalayam (Hindistan)
www.thamizhbooks.com

Centro Social y Librería Proyección (Şili)

Chintha (Hindistan)
www.chinthapublishers.com

Editorial Caminos (Küba)
www.ecaminos.org

El Colectivo (Arjantin)
www.editorialelcolectivo.com

Expressao Popular (Brezilya)
www.expressaopopular.com.br

Fondo Editorial Fundarte (Venezüella)
www.fundarte.gob.ve

Idea (Romanya)

Gonoprokashon (Bangladeş)

গণপ্রকাশন

Janata Prasaran Tatha Prakashan
Public Limited (Nepal)

Insituto Simón Bolívar (Venezüella)
www.isb.ve

Janashakti Prakashan (Hindistan)

Kriya Madyama (Hindistan)

LeftWord

LeftWord (Hindistan)
www.mayday.leftword.com

NAKED PUNCH
www.nakedpunch.com

Naked Punch (Pakistan)
www.nakedpunch.com

National Book Agency
www.nationalbookagency.com

Marjin Kiri (Endonezya)
www.marjinkiri.com

Nava Telangana (Hindistan)
www.navatelanganaabooks.com

Ojas : Vidyarthi ni pahal

Ojas: Vidyarthi Ni Pahal (Hindistan)

Prajasakti (Hindistan)
www.psbh.in

Red Star Press (İtalya)
www.redstarpress.it

SH

Studia Humanitatis (Slovenya)
www.studia-humanitatis.si

tricontinental

Tricontinental. Institute of Social Research
www.thetricontinental.com

वाम

Vam Prakashan (Hindistan)
mayday.leftword.com/vaam-prakashan/

Yordam Kitap (Türkiye)

ZALOŽBA

*cf.

Založba /*cf (Slovenya)
www.zalozbacf.si

L'INTERNATIONALE

Steinlen

Paroles de **E. POTTIER**

Musique de
DEGEYTER

Librairie de Propagande Socialiste, 60, Boulevard de Clichy, Paris.
1902

Tous droits d'auteur réservés, de reproduction et de traduction réservés 1902-1903

Enternasyonal için Steinlen imzalı bir desen
(Fransa Ulusal Kütüphanesi'nden alınmıştır)

ENTERNASYONAL MARŞI

Söz: Eugène Pottier

Müzik: Pierre Degeyter

Nota dizgi: Hüseyin Tuncel

U yan ar tık uy ku dan u yan U yan e sir ler dün ya sı
Tan rı pat ron bey a ğa sul tan Na sıl biz le ri kur ta rır
Hem fab ri ka lar hem de top rak Her şey e mek çi nin ma lı

Zul me kar ışı hın cı mız vol kan Bu ö lüm di rim kav ga sı
Biz le ri kur ta ra cak o lan Ken di kol la rı mız—dır
Tu fey li ye ta nı ma yız hak Dün ya e me ğin ol ma lı

Yı ka lım bu köh ne dü ze ni Biz baş ka a lem is te riz
İs yan a te ışı ni kö rük le Zul mü rüz ğar la ra sa vur
Cel lât la rın dök tük le ri kan Ken di le ri ni bo ğa cak

Bi zi hi çe sa yan lar bil sin Bun dan son ra her şey bi ziz
Kol la rı nın bü tün gü cüy le Ta vı ge len de mi re vur
Bu kan de ni zi nin uf kun dan Kı zıl bir gü neş do ğa cak

Bu kav ga en so nun cu kav ga mız dır ar tık

En ter nas yo nal le kur tu lur in san lık

Bu kav ga en so nun cu kav ga mız dır ar tık

En ter nas yo nal— le kur tu lur in san lık

ENTERNASYONAL

(Cumhuriyet Dönemi)

Uyan artık uykudan uyan
Uyan esirler dünyası.
Zulme karşı hıncımız volkan,
Kavgamız ölüm kalım(dirim) kavgası.

Yıkalım bu köhne düzeni,
Biz başka dünya (âlem) isteriz,
Bizi hiçe sayanlar bilsin,
Bundan sonra her şey biziz.

Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonalle kurtulur insanlık.

Tanrı, patron, bey, ağa, sultan,
Nasıl bizleri kurtarır,
Bizleri kurtaracak olan,
Kendi kollarımızdır.

İsyan ateşini körükle,
Zulmü rüzgârla (rüzgârlara) savur,
Kollarının bütün gücüyle tavı gelen demire vur.

Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonalle kurtulur insanlık.

Hem fabrikalar, hem de toprak,
Her şey emekçinin malı.
Asalaklara (Tufeyliye) tanımayız hak
Her şey (Dünya) emeğin olmalı.

Cellatların döktükleri kan
Bir gün onları (Kendilerini) boğar. (boğacak)
Bu kan denizin (denizinin) ufkundan
Kıpkızıl (Kızıl) bir güneş doğar. (doğacak)

Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonalle kurtulur insanlık.

Not: Parantez içindeki kelimeler müzik ve prozodiye uymak için kullanılmıştır.

ENTERNASYONAL

(Osmanlı Dönemi)

Kalk ey lânetle damgalanmış
Aç ve çıplak mazlum dünyâ!
Zulme karşı yürekler yanmış,
Alevlenmiş bu dava!

Yıkılım bu köhne cihânı
Kuralım bir yeni âlem:
Arzın sefil ve mahkûm insânı
Arza hâkim olur o dem.

Bu kavga son kat'î şanlı bir harb olur,
Enternasyonalle insanlık can bulur.

Yok bize hiç kimsenin imdâdı
Sultânlardan, vezirlerden!
Bizi bunlardan kurtaracak
Kuvvetimizdir ancak.

Parçalayıp köhne zinciri
Hükmü ele almak için,
Kızgın iken döğün demiri,
Ocakları körükleyin!

Bu kavga son kat'î şanlı bir harb olur,
Enternasyonalle insanlık can bulur.

Demir kollu zahmet ordusu
Dünyâda bizleriz ancak;
Zahmetkeşin fabrika, toprak;
Tembellere ölüm! Korku!

Cellâdların başında bir gün
Şimşek çakar, ölüm gürleri!
Al bayrakla doğan parlak gün
Bize kurtuluş getirir!

Bu kavga son kat'î şanlı bir harb olur,
Enternasyonalle insanlık can bulur.

Çeviri: Vâlâ Nurettin

Kaynak: *Cumhuriyet Dergi*, 6 Mayıs 2001, sayı: 789

(İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Tahâ Toros Arşivi)

Debout! les damnés de la terre. Debout! les forçats de la faim

La raison tonne en son cratère, C'est l'éruption de la fin.

Du passé faisons table rase. Foule esclave, debout! Debout!

Le monde va changer de base. Nous ne sommes rien, soyons tout!

শেষ যুদ্ধ শুরু আজ কমরেড

এসো মোরা মিলি একসাথ গাও

ইন্টারন্যাশনাল মিলাবে মানবজাত।।

GİRİŞ

ÜTOPYAYA KAPI AÇMAK

Vijay Prashad

Paris halkı, 1871’de, yetmiş iki günlüğüne ütopyanın kapısını açtı. Fransa’yı yıkıcı bir savaşa ve Prusya’ya boyun eğmeye sürüklemiş olan bir egemen sınıf karşısında, Parisli işçiler, barikat kurmaya, kendi demokratik ilkelerine göre işleyen kendi yönetimlerini oluşturmaya ve egemen sınıfın yaratmış olduğu sorunları çözmeye girişiminde bulunmaya karar verdi. Karl Marx, 12 Nisan 1871’de arkadaşı Kugelmann’a yazdığı bir mektupta, “Nasıl da bir esneklik, nasıl da bir tarihsel inisiyatif, nasıl da bir özveri kapasitesi sergiledi bu Parisliler,” demişti.¹ “Dışarıdaki düşmandan çok içerideki ihanetten kaynaklanan altı aylık açlık ve yıkımdan sonra, Prusya süngülerinin gölgesinde ayaklandılar; sanki Fransa ile Almanya arasında hiç savaş olmamış ve düşman Paris’in kapısına dayanmamış gibi. Tarihte buna benzer bir büyüklük örneği görülmemiştir.”

Bu Parisli işçiler 1789 Fransız Devriminin ve 1848 ayaklanmasının mirasçıları olarak Paris sokaklarında yürüdü. Bu anların her birinde, işçiler, dünyanın emekçileri tarafından tasarlanan ve yönetilen bir dünya yaratma umuduyla büyük

1 Karl Marx, Ludwig Kugelmann’a mektup, 12 Nisan 1871. Karl Marx, *Letters to Kugelmann* (New York: International Publishers, 1934).

hayaller kurdu. Ancak her seferinde ayaklanmaları ellerinden alındı: ya küçük ama güçlü bir sınıf (burjuvazi) hilebazlıkla kitlesel ayaklanmayı kendi amaçları için kullandı, ya da ayaklanmalar (burjuvazi de dâhil olmak üzere) sınıf düşmanlarının elindeki hükümet tarafından harekete geçirilen silahlı kuvvetlerce bastırıldı. I. Napoleon ve III. Napoleon, kitlelerin isteklerine karşı duran güçlülerin aletleri oldu.² 1789 ve 1848'deki yenilgiler, 1871'deki kavganın zorlu olacağını bilen işçileri durdurmadı. Kavga işçilerin yenilgisiyle sonuçlanacak, 100.000'den fazla kadın ve erkek acımasız Fransız burjuvazisinin elinde can verecekti.

Hôtel de Ville Üzerinde Kızıl Bayrak

Bu yetmiş iki günlük deneyim, Paris Komünü olarak bilinir. “Komün” diye adlandırılmıştı çünkü 1792’de, devrimciler, şehirlerini, yerel özyönetim ilkelerini geliştiren yerleşim birimleri şeklinde örgütlemişti. Paris’teki ayaklanma da bu halk yönetimi geleneğini takip ettiği için bu ismi almıştı. Komüncüler, Paris’teki her *arrondissement* (ilçe) için bir Asayiş Komitesi kurdu. Bu komitelerden dörder kişi, tüm komünün Merkez Komitesi’ne katılıyordu. Paris temsilcileri işçi sınıfından, özellikle de 1871 öncesindeki çeşitli devrimci hareketlerin içinden geliyorlardı. Bu Merkez Komitesi, belediye yetkililerinin seçimle göreve gelmesini, polislin seçilmiş yetkililerin kontrolü altında olmasını, yargıçların seçimle belirlenmesini, basın ve kamusal toplantıların serbest olmasını ve sivilin şehrin savunulması amacıyla silahlandırılmasını talep ediyordu.³

2 Karl Marx, *Louis Bonaparte’in 18 Brumaire’i*, 1852 ve Karl Marx, *Fransa’da Sınıf Mücadeleleri, 1848-1850, 1895*.

3 Jacques Rougerie, *La Commune de 1871* (Paris: Presses universitaires de France, 2014); Jacques Rougerie, *Paris libre 1871* (Paris: Editions du Seuil, 2004).

Komün, Paris'i Prusya ordusundan korumayı amaçlayan bir yurtseverlik hareketi olarak başladı; ancak halkın ruh hali ve devrimci grupların etkisi nedeniyle hızla daha radikal, demokratik bir nitelik kazandı. Komün'ün ayrıntılı bir öyküsünü yazan Komün üyesi Prosper-Olivier Lissagaray, Komün'de üst düzey görevlere gelenlerin "tanınan kişiler olmadığına", Komün'ün bu sayede "evrensel, sekterlikten uzak ve dolayısıyla güçlü" kalabildiğine dikkat çeker. 19 Mart'ta, yani Komün devrimi başladıktan sonraki gün, Lissagaray şöyle yazar: "Kızıl bayrak Hôtel de Ville üzerinde dalgalanıyordu. Ordu, Devlet, Hükümet, hepsi sabah sisi içinde yok olup gitmişti. Merkez Komitesi Bastille'in derinliklerinden, Basfroi sokağının karanlık köşelerinden Paris'in en tepe noktasına, tüm dünyanın gözü önüne çıkmıştı."⁴

Merkez Komitesi 27 Mart'ta Komün'ün çeşitli organları için seçim yaptı. Sonraki gün, diye yazar Lissagaray, seçilmiş üyeler görevlerine başladı.

İki yüz bin "çapulcu" seçilmiş temsilcilerini görevlerinin başına geçirmek için Hôtel de Ville'e geldi. Savaş davulları vuruluyor, Frig kasketi ve tüfeğe sarılı kızıl püskül taşıyan bayraklar dalgalanıyordu. Paris'e sadık piyadeleri, topçuları ve denizcileri de aralarına alan halk, âdeta büyük bir nehre dökülen binlerce dere gibi tüm sokaklardan Gréve Meydanı'na aktı.

Seçilmiş temsilciler, omuzlarında kızıl atkılılarıyla dışarı çıktı. Çeşitli yerel organlara seçilen yetkililer kesin kurallara tabiydi, bu kurallar arasında halkın iradesine uygun hareket etmedikleri takdirde anında ve kolaylıkla görevden alınmaları da vardı. Komün'ün seçilmiş temsilcilerinden porselen ressamı Gabriel Ranvier, "Halk adına Komün'ü ilan ediyoy-

4 Prosper-Olivier Lissagaray, *Histoire de la Commune de 1871*, 1876, İngilizceye çeviren Eleanor Marx. Bu metindeki atıf yapılmamış alıntıların çoğu bu esere aittir.

ruz,” dedi. *Vive la Commune*, diye haykırdı insanlar. “Şapkalar süngülerin ucunda sallanıyor, bayraklar havada dalgalanıyordu,” diye anımsar Lissagaray. “Tüm yürekler coşkuyla çarpıyordu, tüm gözlerde yaş vardı.” Karşıdevrimin ajanları Versailles’daki patronlarına koşup, “gerçekten de Paris’in tamamını gösteriye katıldı,” diye anlatmışlardı.

Komün’ün Proleter Niteliği

Paris Komünü’nün kararnameleleri, yönetiminin sınıfsal niteliğini açıkça gösterir: Terk edilmiş fabrikalar işçilerce işgal edilecek ve işletilecekti, işçilere kesilen cezalar kaldırılmıştı, fırınlarda gece çalışma yasaklanmıştı ve kilise mülklerine kamu kullanımı için el koyulmuştu. İşçi sınıfı için bir tür güvence kuruluşu gibi işlev gören rehin dükkânları dönüştürülmüştü. “Rehin dükkânlarının kapatılmasının ardından, işsiz kalan emekçilere ciddi destek güvenceleri veren bir toplumsal örgütün kurulması gerektiği gayet iyi bilinmektedir. Komün yapılması işçileri sermayenin sömürsünden koruyacak kurumların inşa edilmesini gerektirir,” diye yazmıştı Komün üyeleri.

Komün’ün tutumu, yoksul köylüler de dâhil olmak üzere işçi sınıfının her üyesinin yeni toplumla bütünleştirilmesi yönündeydi – Komün’e karşı savaşmış olanların bile. Kamu Güvenliği Bürosu’nun başkanı, “Komün, bizi öldürenlerden doksan ikisinin eşlerine ekmek gönderdi. Dullar hiçbir partiye ait değildir. Cumhuriyet her yoksula ekmek bulur, her yetime el uzatır,” diyordu. Uluslararası İşçi Birliği’nde Madame André Léo, kırsal bölgedeki köylülere yönelik manifestosunda şöyle yazıyordu: “Yoldaş, seni kandırıyorlar. Bizim çıkarlarımız aynı. Benim istediğim şey, senin de istediğin. Benim talep ettiğim *affranchissement* [kurtuluş], senin kurtuluşun. Çünkü Paris’in istediği şey, köylüye toprak, işçiyeye alet.”

Karl Marx, Komün düştükten iki gün sonra Uluslararası İşçi Birliği'nde yaptığı bir konuşmada (bu konuşmayı bu derlemede de bulacaksınız) şöyle diyordu: “[Komün] özünde, bir işçi sınıfı hükümeti, üretenlerin mülk edinen sınıfa karşı mücadelesinin sonucu, emeğin iktisadi kurtuluşunun gerçekleşmesini sağlayabilecek olan en sonunda keşfedilmiş siyasal biçimdi.”

Farklı birimlerin başına geçen Komün yetkilileri, İmparatorluğun bunları çok verimsiz bir şekilde yönettiğini saptadı ve bu birimleri üretken kılma çabasına girişti. Bronz döküm-cüsü Zéphyrin Camélinat Darphane'yi düzene sokarken gravürücü Albert Theisz posta hizmetlerindeki karmaşayı ortadan kaldırdı (Camélinat 1924'te Fransız Komünist Partisi'nin ilk cumhurbaşkanı adayı olacaktı). Nasırlı elleriyle burjuvazinin geride bıraktığı enkazı kaldıran başka isimler de vardı: Kamu Yardımları Departmanında Camille Treilhard, Posta İdaresinde Jules Fontaine, Vergi Departmanında Marius Faillet ve Amédée Combault, Ulusal Matbaada Louis-Guillaume Debock. Elie Reclus ve Benjamin Gastineau Ulusal Kütüphane'yi halkın kullanımına açtı; Sanatçılar Federasyonu'na nezaret eden Gustave Courbet ise halkın da müzelerden yararlanmasını sağladı. Sadece birkaç aylık bir sürede yaptıkları işler, proleter yönetimin ne kadar etkili olduğunu ve tırnaklarının altında kir birikmiş insanların yönetim birimlerini sadece birkaç kişinin değil, tüm toplumun yararına idare etmeye ne kadar mahir olduklarını gösteriyordu.

Komün'ün Sınırlılıkları

Komün'ün liderleri farklı siyasi geçmişlerden geliyordu. Aralarında Louise Auguste Blanqui'nin, Pierre-Joseph Proudhon'un, ve Louise Michel'in takipçileri vardı; sadece birkaçı Marx'ın takipçisi ve Enternasyonal üyesiydi. Komün

üyeleri, durdukları farklı noktalardan bakarak, bir dizi reform talep ediyordu; ancak eksik olan şey, toplu ve açık bir eylem programıydı.

Böyle bir programın yokluğu, Fransa Bankası'nın önünde iyice açığa çıkıyordu. "19 Mart'tan bu yana" diye hatırlar Lissagaray, "banka yöneticileri ölüme mahkûm edilmiş insanlar gibi yaşıyor, her an hazineye el koyulmasını bekliyordu. Bankanın kasasında yüz milyonlarca frank yatıyordu; bu öyle büyük bir servetti ki bankacılar onu Versailles'daki karşıdevrim bölgesinin güvenli topraklarına taşımayı tahayyül bile edemiyordu. Baskı öyle büyüktü ki 23 Mart'ta bankanın müdürü Gustave Rouland Paris'ten kaçtı. Bankayı yardımcısı Alexandre de Plœuc'un eline bıraktı. De Plœuc, ortaya attığı veri ve sayılara hayranlıkla karışık bir ürküntüyle yaklaşan seçilmiş Komün liderlerinin sınırlılıklarını fark etmişti. Onlara parayı "frank frank" veriyor ve bankanın, Komün'ün çalışmalarını yaygınlaştırmaya ve onu başarısızlıktan korumaya yetecek kadar serveti olduğunu gizliyordu.

Uluslararası İşçi Birliği'nin bir üyesi ve Paris Komünü yönetiminin en eski üyesi olan Charles Beslay, de Plœuc ile görüşmeye gittiğinde, de Plœuc, "ülkelerinin zenginliğini" barındıran bankanın kutsal bir emanet gibi muamele görmesi, ona el koyulan kilise mülklerinden çok daha fazla değer verilmesi gerektiğini anlattı. Beslay aceleyle Hôtel de Ville'deki yoldaşlarının yanına dönerek onlara şu teslimiyet notunu ilettiler: "Banka sizin ülkenizin zenginliğidir; banka olmazsa ne sanayi olur, ne ticaret. Eğer bankayı işgal ederseniz, içindeki tüm banknotlar çöpten başka bir şey olmayacaktır." Komün, bankayı işgal edip demokratik denetim altına almayı ve oradaki serveti toplum yararı için kullanmaya cesaret

edemedi. Engels daha sonraları, “Kuşkusuz, anlaşılması en zor olan şey, Fransa Bankası’nın kapılarının önünde durulmasına yol açan o kutsal saygı” diye yazmıştı.⁵ Bu konudaki temel açıklama, Komün’de egemen olan ütopyacı sosyalizm biçimlerinin, finansı demokrasiye tabi kılmanın ve burjuvazinin çarpan kalbini işçi sınıfının eline aktarmanın gerekliliğini anlamalarının önüne geçmiş olmasıdır.

Devleti Parçala

Fransa Bankası’na duyulan saygının yanı sıra, Komüncülerde Fransız devletinin yapılarına yönelik bir inanç da vardı. 12 Nisan’da Marx, Kugelmann’a, *Louis Bonaparte’in 18 Brumaire’i* adlı eserinde yazdıklarını, yani 1789 Devriminden sonra, bir dahaki devrim girişiminin “bugüne kadar olduğu gibi bürokratik-askerî mekanizmayı bir elden bir başkasına aktarmaya yönelik değil, onu parçalamaya” yönelik olacağını hatırlatıyordu.

Katı sınıfsal nitelikler devlet kurumlarında taşlaşmış durumdaydı; devlet memurlarının alışkanlıkları da kurumların kural ve düzenlemeleri gibi yozlaşmıştı. Tüm bu yerleşik sistemi yetmiş iki günde değiştirmek mümkün değildi elbette, ama Komün bunu denemedi bile. Komün’ün yenilgisinden sonra Marx Enternasyonal’e, “işçi sınıfının hazır devlet mekanizmasına basitçe el koyarak onu kendi amaçları için kullanması mümkün değildir” demişti. Bu mekanizma karşıdevrimin Truva atıdır, diye uyarıda bulunmuştu, çünkü yeni yönetimin niyeti ne kadar iyi olursa olsun, bu mekanizma halkın iradesine teslim olmayacaktır. 1891’de Engels Marx’ın konuşmasını yeniden yayımladığı kitapçığın önsözünde bu noktaya daha da açık bir vurgu yapmaktaydı:

5 Friedrich Engels, “Giriş”, Karl Marx, *Fransa’da İç Savaş*, 1891.

Komün, bir kez iktidara gelmiş olan işçi sınıfının eski devlet mekanizmasıyla yoluna devam edemeyeceğini daha en başta görmek zorunda kaldı; bu işçi sınıfı, daha yeni kazanılmış olan kendi iktidarını yeniden yitirmemek için, bir yandan o zamana kadar kendisine karşı kullanılmış olan baskı mekanizmasını ortadan kaldırmak, ama diğer yandan, istisnasız olarak tümünü her zaman görevden alınabilir ilan ederek temsilcileri ve memurları karşısında kendisini koruma altına almak zorundaydı.⁶

Sonra Engels kesin bir teorik sonuca varır: “Oysa gerçekte, devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından ezilmesini sağlayan bir mekanizmadan başka bir şey değildir, ve bu söylenen, demokratik cumhuriyet için, monarşi için olduğundan daha az geçerli değildir.”

Çeyrek yüzyıl sonra, 1917 Ekim Devriminin ortasında V. İ. Lenin Marx’ın Komün hakkındaki konuşmasını yeniden okuyacak ve devlet mekanizmasını devralmanın tehlikeleri üzerine düşünecekti. Yıkılması ve yerini yeni proleter yönetim biçimlerine bırakması gereken, parlamenter sistem değil, eski devlet kurumlarıydı. 1905’teki Çarlık karşıtı devrim sırasında, Rus işçiler sovyet adı verilen bir tür temsilî hükümet ve idare sistemi kurmuşlardı. 1908’de Komün ve 1905 Rus Devrimi üzerine yazılarında Lenin şöyle demişti: “Komün Avrupa proletaryasına, sosyalist bir devrimin görevlerini somut bir biçimde tanımlamayı öğretti”; devrim, insani ihtiyaçları ve acil demokrasi beklentilerini karşılamak zorundaydı.⁷ Komün’ün de büyük ilerlemeler kaydetmiş olmasına karşın, sovyet, Komün biçiminin ilerisine geçmişti. *Devlet ve Devrim*’de Lenin Komün’deki demokratik uygulamaları ele alır:

6 Friedrich Engels, “Giriş (1891)”, Karl Marx, *Fransa’da İç Savaş*, çev. Erkin Özalp (İstanbul: Yordam Kitap, 2016), s. 25.

7 V. İ. Lenin, ‘Lessons of the Commune’, *Zagranichnaya Gazeta*, no. 2, Mart 1908.

Komün, parçalanmış devlet aygıtının yerine, görüldüğü kadarıyla, “yalnızca” daha eksiksiz bir demokrasi koymuştu: Düzenli ordunun kaldırılması, bütün memurların seçimle göreve gelmesi ve görevden alınabilir olmaları. Ama gerçekte, bu “yalnızca” sözcüğü, bazı kurumların yerine temelden farklı türdeki başka kurumların koyulması şeklindeki muazzam bir değişim anlamına gelir. Bu, tam bir “niceliğin niteliğe dönüşmesi” örneğidir: Düşünülebilecek en eksiksiz ve tutarlı şekilde getirilmiş olan demokrasi, burjuva demokrasısından proletarya demokrasisine; devletten (= belirli bir sınıfın ezilmesine yönelik özel bir güç) artık gerçek anlamıyla devlet olmayan bir şeye dönüşür.⁸

Kugelman’a yazdığı mektuplarda Komün konusuna eğilen Marx şöyle yazar: “Tarihte buna benzer bir büyüklük örneği görülmemiştir.” Ancak burada hatalıydı. Kapitalizme karşı yürütülen işçi sınıfı mücadeleleri, baskıcı yönetimleri alaşağı edip yerine yeni demokratik biçimleri geçirmeye yönelik kahramanca ve yaratıcı girişimlerin örnekleriyle doludur. 18. yüzyılın sonlarında Haiti’deki kapitalist plantasyonlardaki işçi sınıfı isyan etti ve kendilerini plantasyon sahiplerinin yönetiminden kurtardılar; yeni yönetim biçimleri yaratmaya çalıştılar, bu biçimlerden bazıları esaretten kaçıp eşitlikçi topluluklar halinde yaşayan kölelerin kurduğu adacıkları örnek alıyordu. Bu deneyimler, proletarya devrimlerinin ortasında demokratik örgütlenmenin nasıl kotarılacağına dair kavrayışımızı zenginleştirmektedir. 1804 Haiti’sinden 1927 Şanghay Komünü’ne doğru uzanan düz bir deneyim çizgisi vardır. Bu örneklerin hepsinin dikkatle incelenmesi gerekir; böylece proletarya devrimlerinin dinamiklerindeki sınırlılıklar konusunda zihnimiz netleşir ve proletarya demokrasisinin nasıl daha iyi kurulabileceği sorununu irdelememiz mümkün hale gelir.

8 V. İ. Lenin, *Devlet ve Devrim*, çev. M.Halim Spatar ve Celal Üster, 3. Baskı (İstanbul: Yordam Kitap, 2020), s. 60-61.

Sekteye Uğrayan Devrim

İşçiler Paris'i ele geçirdiklerinde, bankaya el koymadılar. Hatırı sayılır miktardaki kuvvetlerini toplayıp Versailles'a yürüyerek burjuva hükümetinin teslim olmasını da talep etmediler. Paris Komünü, Adolphe Thiers hükümetinin görevde kalmasına göz yumarak kendi çöküşüne giden yolu açtı. Daha Komün kurulalı birkaç hafta olmadan, Nisan'ın ortasında bu durum Marx'ı öfkeden deliye döndürmüştü. Kugelmann'a şöyle yazmıştı:

Olur da yenilgiye uğrarlarsa, tek suçlu kendi "iyi niyetleri" olacak. Hemen Versailles'a yürümeliydiler, Vinoy ve Paris Ulusal Muhafızının gerici kanadı geri çekilir çekilmez. Vicdani tereddütler yüzünden doğru zamanı kaçırdılar. *İç savaş başlatmak istememişler*, sanki o içten pazarlıklı *rezil* Thiers Paris'i silahsızlandırma çabasıyla iç savaşı zaten başlatmamış gibi.

Komün'ün hareketsizliği Thiers'in gerici hükümeti ve silahlı kuvvetleri Versailles'a taşıyabilmesine olanak tanıdı. Komün, Versailles birliklerinin Paris'ten ayrılmasına izin vermemeliydi; onları şehirde tutsalardı, askerlerin çoğunun Komün tarafına geçmesi muhtemeldi. Ama bu gerçekleşmedi.

Diğer devrimciler bu deneyimden iyi bir ders çıkardı. Ekim Devriminden sonra genç Sovyetler, eski gerici sınıflara ve emperyalist ordulara karşı iktidarlarını korumak için İşçi ve Köylülerin Kızıl Ordusunu kurdu; devrimci güçler karşılarındaki muhalefeti bölmezlerse ve kuvvetlerini bir araya getirmezlerse, devrimin yok edileceği açıktı. Bu, Paris Komünü'nün yıkıntılarından çıkarılmış bir dersti.

Thiers ve gerici hükümeti, Prusyalılarla müzakere ederek esir alınmış Fransız askerlerini iade ettirdi, ordularını toplayıp Paris'e saldırdılar. Komüncüler barikatlar kurup gelmekte olan saldırıya karşı hazırlandı. Saldırı başladığında, 22 Mayıs ve 28 Mayıs arasında, şehri ellerinde tutmaları mümkün olmadı. Her sokak bir savaş alanı haline geldi, ama her muharebede Komün,

elinden kayıp giden şehrin daha da derinlerine çekilmek zorunda kaldı. Burjuvazinin ordusu acımasızdı, Komün üyelerini gördükleri yerde öldürüyor, sokakları kana buluyordu. Lissagaray Versailles ordusunun “dev bir infaz müfrezesine dönüştüğünü” yazmıştı. Montmartre’da Komün’ün kadınlar taburu saatlerce mevzilerini korudu. General Justin Clinchant’ın birlikleri onları ezip geçti ve bölgenin Komün lideri yakalanarak Versailles birliklerinin kaşısına getirildi. “Kimsin sen?” diye sordu birlik komutanı. Yanıt, “Lévêque, taş ustası, Merkez Komitesi üyesi” idi. Birlik komutanı burnundan soludu: “Fransa’yı yönetmek isteyen bir taş ustası!” Burjuvazi onları bu kadar hor görüyordu işte. Lévêque kafasından vuruldu.

Askerler, yakalanan Komün üyelerini Père Lachaise Mezarlığı’na götürdü ve kurşuna dizdi. Birliklere katliam emrini veren Galliffet Markisi General Gaston Alexandre Auguste, daha sonra Cezayir’e gönderilecek ve Komün üyeleri üzerinde tatbik ettiği acımasızlığı, Fransa’nın Kuzey Afrika’daki emperyal arayışlarında da sergileyecekti. Mezarlıktaki “Komün Duvarı” sanki kan lekeleriyle doludur, kurşun izleri katliamdan 150 yıl sonra bile hâlâ görülebilir. Versailles kuvvetleri bir hafta içinde 40.000 Parisliyi katletti. “O kadar çok sayıda ki cesedin gömülmesi öyle zorlaştı ki,” diye yazar Lissagaray, “surların kazamatlarında yakıldılar, ama orada hava akışı yeterli olmadığı için bedenlerin kalıntıları tam olarak yanmadı, posaları kaldı. Buttes Chaumont’da yığınlar halindeki cesetler, üzerlerine gazyağı dökülerek açık havada yakıldı.”

Adolphe Thiers kana boyanmış sokakları teftiş ederek, “Paris toprakları onların cesetleriyle kaplı. Bu korkunç tablonun kendilerini Paris Komünü’nün taraftarları ilan etmeye cüret eden isyancılara ders olmasını umuyoruz,” dedi. Tarih 25 Mayıs’tı. Üç gün sonra, 28 Mayıs’ta, Komün düştü.

İşçi Sınıfı İçin Her Yenilgi Bir Derstir

Komün yalnızca iki ay ayakta kaldı. Fransız burjuvazisi, Komüncülerin ölümlerinin üstüne devasa bir katedral inşa etti: Sacre Coeur (“kutsal yürek”). Katolik Kilisesi’ne göre bu katedral, “Paris Komünü’nün işlediği suçların kefareti” olarak inşa edilmişti. Bugün, Paris’e tepeden bakan bu devasa yapının altında yatan korkunç tarihten hiç bahsedilmez. Burjuvazinin Komün’e bakışına göre ayaklanma bir günahdır ve Komün üyeleri kendi ölümlerinden kendileri sorumludur. Ancak isyan kendi kendine sönüp gitmemiştir; bu zor kazanılmış egemenliği işçi sınıfının elinden alıp kendi çıkarına olan düzeni yeniden tesis etmeye çalışan intikam peşindeki burjuvazi tarafından bastırılmıştır. Paris Komünü’nün demokratik kazanımları bir kenara atılmış, anısı katedralin temellerine gömülmüştür.

Marx’ın Kugelman’a yazdığı mektupların derlendiği bir seçkinin önsözünde Lenin, “Marx şunu anlıyordu: Tarihte öyle anlar vardır ki, kitlelerin o andaki mücadelesi, umutsuz bir dava uğruna da olsa, o kitlelerin gelecekteki eğitimi ve bir dahaki mücadele deneyimleri için gereklidir.”⁹ Komün’den çıkarılan ders sadece Parisli işçiler veya Fransa için değil, enternasyonal işçi sınıfı için geçerli ve insanlığın ikilemlerini aşma ve sosyalizme doğru ilerleme mücadelemizde kendimizi eğitmemiz için gereklidir. Lenin 1911’de, ayaklanmanın kırkıncı yılında, Paris Komünü üzerine şöyle yazmıştı: “Komün’ün davası toplumsal devrim davasıdır, işçilerin siyasi ve ekonomik olarak bütünüyle özgürleşmesi davasıdır. Tüm dünyadaki proletaryanın davasıdır. Ve de bu açıdan ölümsüzdür.”¹⁰

9 V. İ. Lenin, “Önsöz”, *Kugelman’a Mektuplar*.

10 V. İ. Lenin, ‘In Memory of the Commune’, *Rabochaya Gazeta*, no. 4-5, 15 Nisan 1911.

PARLAYAN BİR ÇİÇEK

Tings Chak

16 Mayıs 1871’de, Napoleon dönemi emperyalizmi şerefine dikilmiş olan Vendôme Sütunu devrildi. Komün üyeleri tarafından, bulunduğu meydana “Place Internationale” adı verildi.

Hemen hemen yirmi yıl önce Karl Marx *Louis Bonaparte’in 18 Brumaire’i* (1852) eserinde şöyle yazmıştı: “Ama imparator pelerini sonunda Louis Bonaparte’in omuzlarına düştüğünde, Napoleon’un Vendôme Sütunu’nun tepesindeki tunç heykeli devrilecek.”¹ Ve devrildi de.

Heykelin devrilmesinin ardındaki önderlerden biri de burjuva yaşamının görkemi yerine köylülerin alın terini resmeden eserleriyle tanınan Fransız sosyalist ressam ve Komün üyesi Gustave Courbet (1819-1877) idi. Courbet’nin hayatı ve eserleri, iki tarihsel olayla sarmalanmıştır: işçi sınıfının kendi başına bir güç olarak ortaya çıktığı 1848 Fransız Devrimi ve 1871 Paris Komünü. Komün –kendi deyişle “o güzel rüya”– sırasında Courbet, Sanatçılar Federasyonu’nun kurucu başkanlığına ve işçilerin kontrolündeki devletin kültür bakanlığına seçildi. Bu antiemperyalist eylemi nedeniyle altı ay hapis yattı ve cezalar nedeniyle ömür boyu borç içinde yaşadı.

1 Karl Marx, *Louis Bonaparte’in 18 Brumaire’i*, çev. Erkin Özalp (İstanbul: Yordam Kitap, 2016), s. 165.

Federasyon, Komün süresince eğitim ve estetik konularında, yöntem ve örgütlenme hakkında ve eski anıtların yıkılıp yenilerinin dikilmesi konusunda tasarılar ortaya attı ve bunları tartıştı. Proletaryanın savaşının aynı zamanda kültüre ve kültürün ideolojik ve kurumsal temellerine dair bir savaş olduğunu, sanatçıların da devrimci süreçte birer militan olarak düşünülmesi gerektiğini derinden hissediyorlardı.

Paris'teki ayaklanmadan aylar önce Courbet, Alman ordusuna ve sanatçılarına, "Dinleyin: Krupp toplarınızı bize bırakın, onları bizimkilerle birlikte eriteceğiz," diye yazmıştı. "Kalan son topun yukarı çevrilen namlusuna Frig kasketi geçirilecek, üç top mermisinin üstünde duran bir kaideye yerleştirilecek; Vendôme meydanına dikilecek bu muazzam anıt bizim sütunumuz olacak, sizlerin ve bizlerin, halkın sütunu." Onlara göre, eskiye ait simgelerin yerini, dünyanın tüm işçileri için "ortak servet zamanının geldiğini" gösteren yeni simgeler almalıydı.

Ressamlar, heykeltıraşlar, mimarlar, gravürcüler ve süsleme sanatçılarından oluşan kırk yedi kişi bir araya gelerek, görevlerinin geçmişin hazinelerini korumak ve eğitim, anıtlar, müzeler aracılığıyla geleceği yeniden kurmak için bugünün ihtiyaçlarına ışık tutmak olduğunu ilan ettiler. Sanatçılar Federasyonu'nun kurucu üyeleri arasında şair Eugène Pottier de vardı. 28 Mayıs 1871'de yetmiş iki günlük işçi devletini sona erdiren kanlı katliama tanıklık eden Pottier, bir şiir yazdı. Bu şiirin sözleri, ezilenlerin tüm dünyada en çok söylediği marşlardan biri haline geldi: *Enternasyonal*. Bu kitabın sayfalarında, o zamandan bu yana mücadelemize cesaret katmak için sayısız dilde söylenen bu marşın farklı dillerdeki bazı dizelerini de bulacaksınız. Bu dizelerin toplamı, marşı bir bütün haline getirip tamamlıyor ve marşın enternasyonalist anlamına sadık kalıyorlar.

O kanlı katliamdan yarım yüzyıl sonra, 10.000 Çinli işçi ve köylü, Paris Komünü'nün 55. yıldönümünde güney Guangdong bölgesinde toplandı. Köylüler, işçiler ve devrimci askerler arasında Komün'den esinlenerek kurulan ittifaklar 1927'de bir dizi ayaklanmaya dönüşerek ülkedeki devrim sürecinde bir dönüm noktasını oluşturdu. Anma töreninde, yağmura rağmen insanlar *Enternasyonal*'i söyledi ve *Vive la Commune de Paris!* (Yaşasın Paris Komünü!) diye slogan atıldılar. Mao Zedong, Komün'ün yenilgisine odaklanmak yerine, Komün'ü andı: Eğer Paris Komünü “parlayan bir çiçekse”, dedi, o zaman Ekim Devrimi de onun “mutlu meyesidir”. Bunu, ülkesini ve halkını devrime götürmesinden sadece yirmi üç yıl önce yazmıştı.

Bu kitabın sayfalarında, sözcükler, imgeler ve şarkılarla bizim bu mirasımıza işaret eden kültürel ürünler bulacaksınız. Geçmişteki imparatorlukların yıkıntıları arasından doğan “parlak çiçeğimizi” hatırlıyoruz, ki bu çiçek daha çok meyve verebilir, vermiştir ve verecektir. Nihayetinde, Brecht'in *Komünçülerin Şarkısı*'nda yazdığı gibi, “geleceğimizi bizim sözümüz inşa etmelidir”, halkın sanatı da bu geleceğe kapı açacak mücadele anıtları olacaktır.

പഴമതൻ വിലങ്ങു പൂട്ടിയിടുകയില്പ നമ്മളെ

അടിമകൾ നുകം വലിച്ചെറിഞ്ഞുയർത്തെണീക്കുവിൻ,

പുതിയതാം തറയ്ക്കു മീതെയുലകമിനിയുയർന്നിടും.

ഇന്നലെവരെയൊന്നുമല്പ നമ്മൾ, ഇന്നു തൊട്ടു നമ്മളാകുമെല്പാം.

Agrupémonos todos, en la lucha final,

y se alcen los pueblos,

por la Internacional.